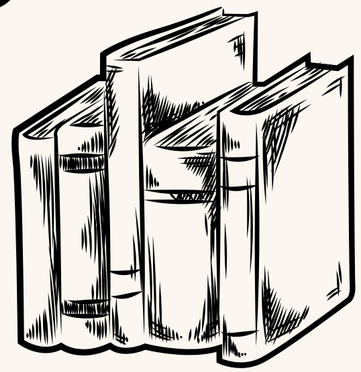
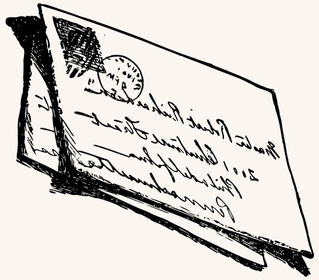

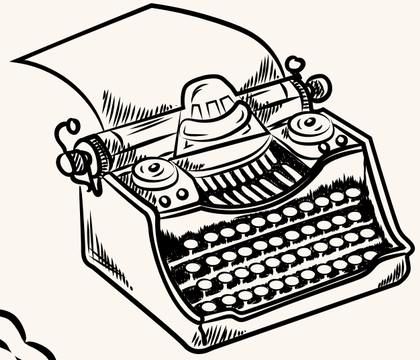

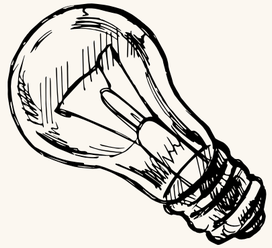

ŚREDNIOWIECZE

POWTÓRZENIE MATURALNE

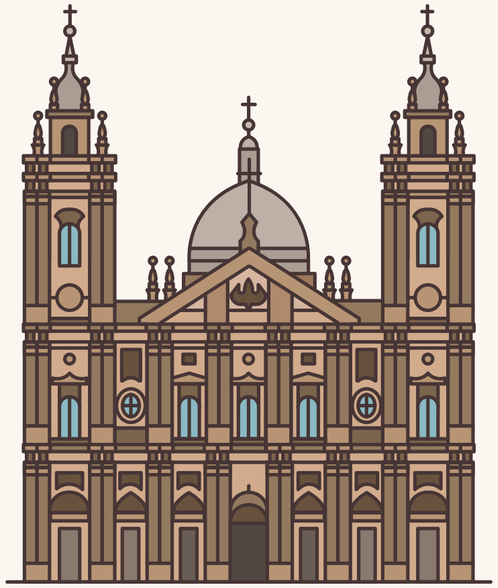

HASŁA EPOKI

- MEMENTO MORI - PAMIĘTAJ O ŚMIERCI
- ORA ET LABORA - MÓDL SIĘ I PRACUJ

NAZWA I RAMY CZASOWE

NAZWA

łac. ***media aeva*** **- wieki średnie**

- nazwę tę wprowadzili twórcy renesansowi, miała ona wydźwięk negatywny - **uważano wówczas, że średniowiecze to czas kulturowego regresu**

RAMY CZASOWE

V - XV W.N.E.

- **476 r. -** upadek Cesarstwa Zachodniorzymskiego
- **1492 -** odkrycie Ameryki przez Krzysztofa Kolumba

WAŻNE POJĘCIA

UNIWERSALIZM - jednolity system religijny oraz kulturowy w całej Europie

TEOCENTRYZM - przekonanie, że Bóg znajduje się w centrum wszechświata (stanowi początek i koniec wszystkiego)

DUALIZM - podział świata na dwie przeciwstawne sfery: **sacrum -** to, co boskie, duchowe, dobre oraz **profanum -** to, co cielesne, złe, grzeszne

FILOZOFIA

AUGUSTIANIZM

- człowiek to dusza, która została uwięziona w ciele; istota rozdarta pomiędzy tym, co cielesne oraz duchowe;
- **dusza łączy człowieka z Bogiem**;
- szczęścia może poszukiwać człowiek jedynie w Bogu

FRANCISZKANIZM

- proste życie cechujące się pokorą oraz ubóstwem, które stanowi najlepszy sposób na połączenie się z Bogiem;
- **natura stanowi najdoskonalszy boski dar, dlatego człowiek powinien miłować każdą jej cząstkę**

CECHY LITERATURY ŚREDNIOWIECZNEJ

DYDAKTYZM

ANONIMOWOŚĆ

KONTRASTOWANIE POSTACI

CHARAKTER PARENETYCZNY

TEMATYKA RELIGIJNA

DONIOSŁOŚĆ PODEJMOWANEJ PROBLEMATYKI

LITERACKIE WZORCE OSOBOWE

WŁADCA - następca Boga na ziemi, mądry, sprawiedliwy, pobożny, odważny, dbający o kraj oraz poddanych (np. Karol Wielki z *Pieśni o Rolandzie*)

RYCERZ - wierny poddany króla, przestrzega zasad etosu rycerskiego, obrońca religii chrześcijańskiej, prawy, szczodry, odważny (np. Roland, Lancelot)

ASCETA - swoje ziemskie życie ofiarował Bogu, wyrzeka się szczęscia osobistego, żyje w ubóstwie, czas spędza na modliwie (np. św. Aleksy, św. Franciszek)

PIEŚŃ O ROLANDZIE

(FRAGMENTY)

ETOS RYCERSKI

WIERNOŚĆ
BOGU I WŁADCY

ODWAGA,
HONOR,
UCZCIWOŚĆ,
OFIARNOŚĆ,
SZCZODROŚĆ

OBRONA PAŃSTWA I
RELIGII
CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

WIERNOŚĆ
DAMIE
SERCA

GATUNEK LITERACKI I CZAS POWSTANIA

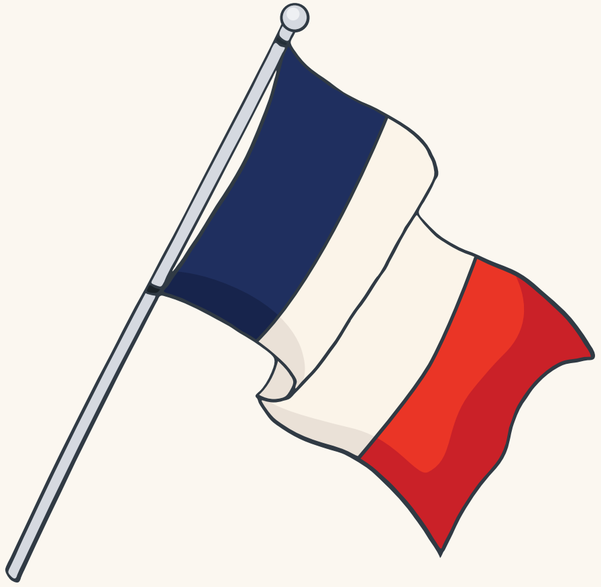

GATUNEK LITERACKI

- **franc. *chanson de geste*** (pieśń o czynach) - opowieść o bohaterskich czynach rycerzy

CZAS POWSTANIA

- anonimowy utwór pochodzi prawdopodobnie z XI wieku

GENEZA I BOHATEROWIE

BOHATEROWIE

- **HRABIA ROLAND** - siostrzeniec Karola Wielkiego, uosobienie ideału średniowiecznego rycerza;
- **OLIWER** - przyjaciel Rolanda, zginął w czasie walk z Saracenami;
- **KAROL WIELKI** - król Franków, uosobienie wzoru władcy

GENEZA

- **nawiązuje do wydarzeń historycznych - wyprawy króla Franków, Karola Wielkiego do Hiszpanii w 778 roku;**
- wyprawa miała na celu walkę z Saracenami, którzy podbili południową Hiszpanię (Arabowie)

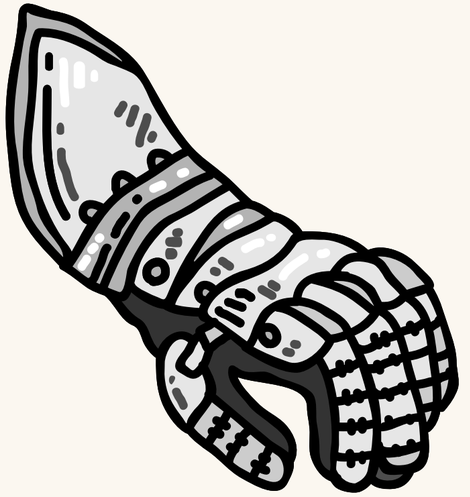
TREŚĆ

- wojna pomiędzy Frankami a Saracenami na terenie Hiszpanii trwa od kilku lat - Karol Wielki na wieść o tym, że król niewiernych ochrzci się i złoży mu hołd lenny, zgadza się na wycofanie swoich wojsk do Francji;
- Frankowie powracający do ojczyzny zostają niespodziewanie zaatakowani przez Saracenów - **Roland dowódca tylnej straży nie wzywa na pomoc posiłków, ponieważ chce postąpić honorowo i samodzielnie zmierzyć się z siłami wroga**;
- giną wszyscy rycerze Rolanda, w tym także jego najwierniejszy przyjaciel Oliwer;
- jako ostatni życie oddaje Roland - Karol Wielki na wieść o śmierci swojego krewnego postanawia zemścić się na wrogach

PROBLEMATYKA

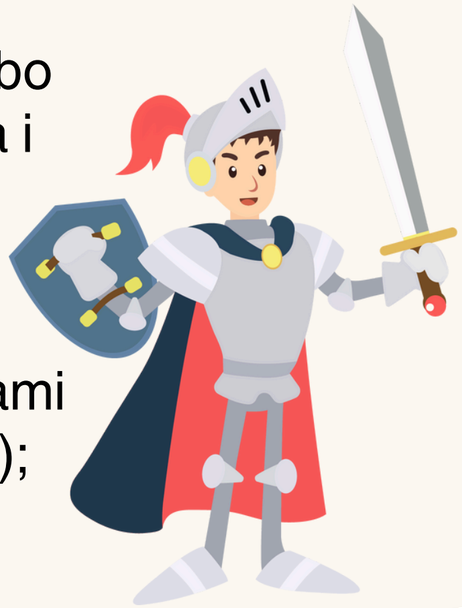
- **ARS BENE MORIENDI (łac. sztuka dobrego umierania)** - w utworze pojawia się dokładny opis śmierci Rolanda, który wspiął się na pagórek, położył się pod sosną, zwrócił głowę w stronę Hiszpanii, a pod ciałem złożył swój miecz (Durendal) oraz róg; z prawej dłoni rycerz zdjął rękawicę i uniósł ją do nieba, w ten sposób ofiarowując symbolicznie swoje życie Bogu; do nieba zabrały Rolanda anioły;

- **UOSOBIENIE ŚREDNIOWIECZNEGO WZORCA RYCERZA** (wierny etosowi rycerskiemu) **ORAZ WŁADCY**

MOTYW RYCERZA W LITERATURZE

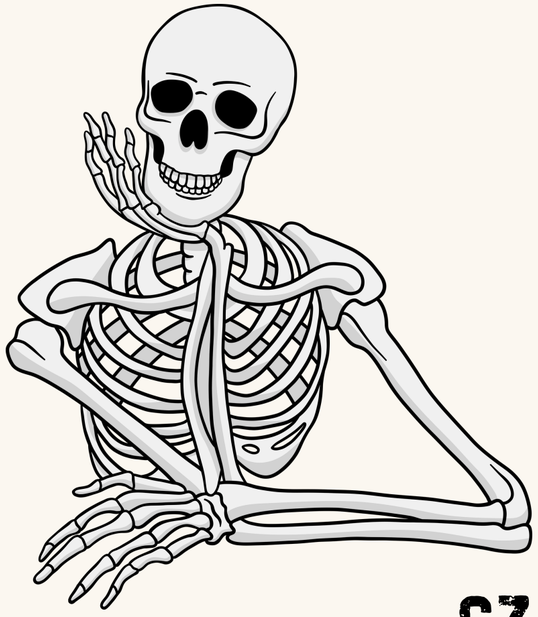
- **MAKBET** - początkowo bohater jest prawym rycerzem, wiernym poddanym króla Dunkana; po wysłuchaniu przepowiedni czarownic i za namową żony, Makbet zabija swojego władcę i przejmuje władzę w państwie - **sprzeniewierza się etosowi rycerskiemu, zamienia się w tyrana, którego nienawidzą poddani**; ostatecznie zostaje obalony;
- **KONRAD WALLENROD** - rycerz staje przed tragicznym wyborem: może zostać w ojczyźnie i tym samym skazać ją na podbicie przez Krzyżaków albo sprzeniewierzyć się zasadom etosu rycerskiego i wejść na drogę kłamstwa i występku; ostatecznie Wallenrod popełnia samobójstwo;
- **ANDRZEJ KMICIC** - narwany i nieodpowiedzialny bohater z czasem postanawia odpokutować swoje występki (zdrada ojczyzny); jest najmężniejszym rycerzem, który nie ma sobie równych w walce ze Szwedami (bohaterska obrona klasztoru na Jasnej Górze, uratowanie polskiego króla);
- **WSPÓŁCZEŚNI SUPERBOHATEROWIE** - np. Spiderman, Superman

ROZMOWA MISTRZA POLIKARPA ZE ŚMIERCIĄ

(FRAGMENTY)

CZAS POWSTANIA I GATUNEK

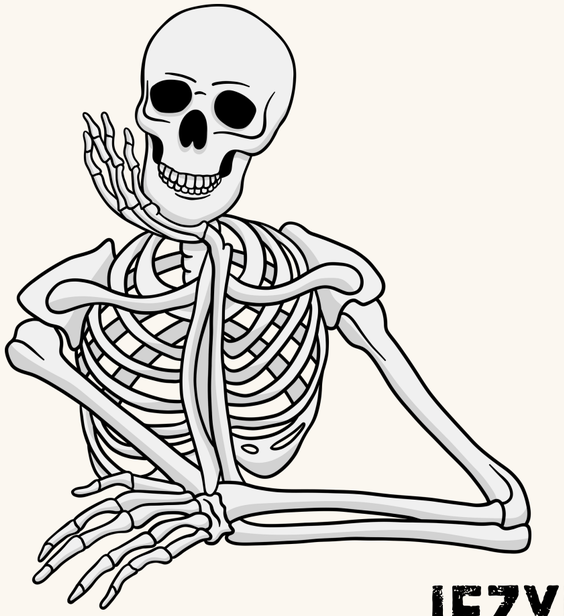
CZAS

- anonimowy utwór powstał prawdopodobnie w XV wieku;
- **pojawia się w nim popularny w okresie średniowiecza temat potęgi śmierci oraz kruchości ludzkiego życia**

GATUNEK

- **DIALOG** - utwór, w którym rozmowę prowadzą ze sobą dwie lub więcej postaci, wyjaśniając trudne zagadnienia

JĘZYK UTWORU I BOHATEROWIE

JĘZYK

- **Śmierć posługuje się językiem potocznym**, np. „podgolić kosą”;
- **Polikarp mówi polszczyzną wyszukaną, dworną** (liczne epitety i metafory)

BOHATEROWIE

- **POLIKARP** - człowiek uczony, pragnący porozmawiać ze Śmiercią;
- **ŚMIERĆ** - rozkładające się kobiece zwłoki dierżące w dłoni kosę

TREŚĆ

- akcja utworu rozgrywa się w kościele, po zakończeniu mszy świętej;
- Polikarp prosi Boga, aby pozwolił mu porozmawiać ze Śmiercią, jest bowiem ciekawy, jak ta wygląda;
- nagle zjawia się kostucha dzierżąca w dłoniach kosę, a Polikarp pada na ziemię i błaga ją o litość;
- Śmierć zapewnia Polikarpa, że przybyła na razie tylko po to, aby z nim porozmawiać i odpowiedzieć na jego pytania;
- Śmierć nie tylko piętnuje wady ludzi (nieuczciwość, nieumiarkowanie w jedzeniu i piciu, rozpusta), ale także **podkreśla swoją nieograniczoną władzę nad nimi**;
- **Śmierć stwierdza, że nikt nie jest w stanie się jej przeciwstawić – zabiera wszystkich, zrównuje wszystkie stany, pobożnym otwiera drogę do życia wiecznego, a grzeszników okrutnie karze**

PROBLEMATYKA

- **ULOTNOŚĆ LUDZKIEGO ŻYCIA**,
- **KONSEKWENCJE POPEŁNIANIA GRZECHÓW**,
- **NIEUCHRONNOŚĆ ŚMIERCI (łac. *memento mori*)**, która zrównuje wszystkich ludzi niezależnie od tego, z jakiego stanu pochodzą oraz co posiadają

WAŻNA POJĘCIE

DANSE MACABRE

(łac. taniec śmierci) – popularny w epoce średniowiecza motyw, w którym upersonifikowana śmierć zaprasza do tańca przedstawicieli wszystkich stanów, dowodząc w ten sposób, że każdy jej podlega

WAŻNA POJĘCIE

GROTESKA

sposób kreowania świata przedstawionego w utworze literackim, którym może polegać na:

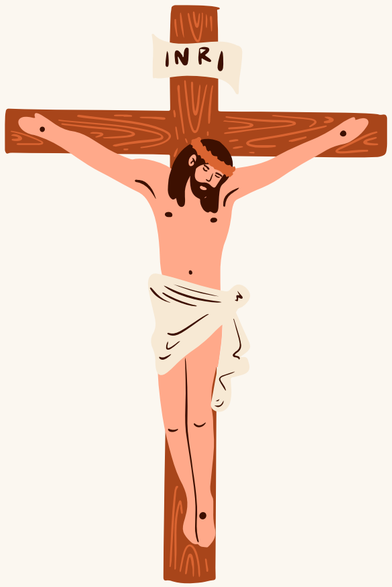
- zerwaniu z realizmem (wprowadzanie elementów fantastycznych);
- wprowadzeniu absurdalnych sytuacji i zdarzeń;
- naruszeniu zasad logiki i prawdopodobieństwa;
- łączeniu przeciwieństw w organizacji świata przedstawionego, np. komizmu z tragizmem, błazenady z rozpaczą, fantastyki z realizmem, wzniosłości z pospolitością, piękna z brzydotą;
- stosowaniu deformacji, wyolbrzymienia, parodii, karykatury

ŚMIERĆ BUDZI ZARÓWNO GROZĘ, JAK I ROZBAWIENIE; W SPOSOBIE JEJ UKAZANIA WYKORZYSTANO ELEMENTY GROTESKI

LAMENT ŚWIĘTOKRZYSKI

(FRAGMENTY)

TYTUŁ I CZAS POWSTANIA

TYTUŁ

- nawiązuje do miejsca, z którego pochodzi pierwsza pisana wersja utworu (1470 r.) – klasztoru Świętego Krzyża na Łysej Górze;
- **utwór jest też znany jako *Żale Matki Boskiej pod krzyżem* oraz *Posłuchajcie, bracia miła*** – od słów rozpoczynających utwór

CZAS POWSTANIA

- wiersz pochodzi z II poł. XV w.;
- **należy do literatury dolorystycznej, eksponującej motyw Męki Pańskiej oraz cierpienia Matki Boskiej**

TREŚĆ

- **kunsztownie skonstruowany monolog Matki Boskiej stojącej pod krzyżem, na którym umiera jej syn**;
- Matka Boska kieruje swoją wypowiedź bezpośrednio do ludzi („bracia miła”), skarży się, rozpacza oraz błaga słuchających o współczucie;
- bohaterka liryczna zwraca się do samego Jezusa Chrystusa - nie jest w stanie znieść tego, że nie może pomóc swojemu dziecku, ulżyć jego cierpieniu;
- Maria chciałaby dotknąć ciała syna, ale jest ono zbyt wysoko; swoją skargę kieruje także do Archanioła Gabriela, który zwiastował jej radość z narodzenia syna, z której teraz – w chwili boleści – nic nie zostało;
- **Maria zwraca się także do wszystkich matek, aby błagały Boga o to, by nie musiały cierpieć tak jak ona z powodu śmierci swoich dzieci**

PROBLEMATYKA

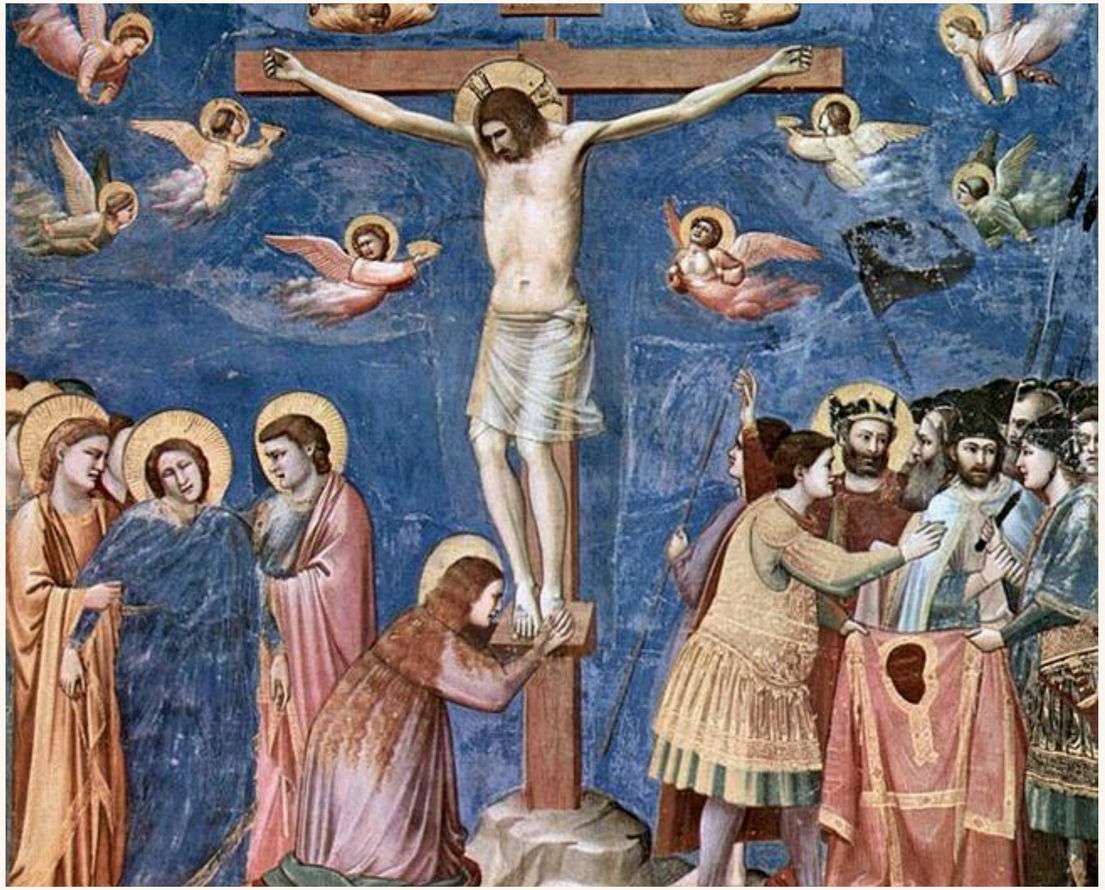
- **LUDZKI WYMIAR CIERPIENIA MARYI** - została ukazana przede wszystkim jako matka rozpaczająca po stracie dziecka; umieraniu syna towarzyszy umieranie jego matki, która stwierdza *spróchniało we mnie ciało i moje wszytki kości*

WAŻNA POJĘCIE

STABAT MATER DOLOROSA

(łac. Matka Boska cierpiąca) – popularny w epoce średniowiecza motyw związany z kultem maryjnym; wizerunki Matki Boskiej opłakującej śmierć syna

Giotto di Bondone, *Ukrzyżowanie*

DZIĘKUJĘ ZA UWAGĘ